

# Civilizația lecturii

## Ipoteze interpretative asupra personajelor *Horacio și La Maga din Șotron-ul lui Julio Cortázar*

de Mălina Iulia DUȚĂ

Analiza de față urmărește să pună în lumină relația celor 2 personaje principale din romanul *Șotron* de Julio Cortázar, și anume Horacio Oliveira și La Maga (Lucía). Dacă Oliveira are un profil mai bine conturat, fiind un personaj de sine stătător, La Maga este văzută doar din perspectivă masculină, fie a lui Horacio, fie, mai puțin pregnant, a naratorului. Personajul feminin rămâne aproape o iluzie, o născocire a personajului masculin, dar totuși reușește, datorită intuiției sale extraordinare, să sublinieze defectele, sau mai bine spus neputințele, lui Oliveira. Pe fondul eclectic și tumultuos al Parisului anilor 1960, relația lor reprezintă un exemplu al eșecului amoros, cei doi negăsind suficiente punți de comunicare.

**S**criitorul argentinian Julio Cortázar rămâne una dintre cele mai importante figuri ale literaturii latino-americane. S-a născut în Bruxelles în 1914, dar familia sa s-a întors în Argentina când Julio era copil. A studiat franceza și filosofia la Universitatea din Buenos Aires, iar mai târziu a devenit profesor de liceu, publicând prima povestire în 1941. Cortázar este cunoscut, printre altele, pentru romanele sale scrise într-un mod avangardist și experimental, fiind o figură marcantă a Boom-ului latino-american, o mișcare literară a anilor 1960 și 1970 care a încercat să se rupă de formele și stilurile tradiționale și să creeze o literatură înnoită, modernă și inovatoare.

**C**ortázar a fost, de asemenea, și un critic vocal al lui Juan Peron și al dictaturii militare din Argentina. Presiunile politice exercitate asupra lui l-au determinat să se mute la Paris, unde de altfel a și murit în 1984.

**C**ând a fost publicat pentru prima oară, în anul 1963 în spaniolă și 1966 în engleză, romanul *Șotron* a fost primit ca o revelație literară datorită structurii narrative non-lineare, care îi permitea cititorului să aleagă modul de citire preferat, cât și altor elemente care „eludau” încadrarea într-o anumită specie literară, spre exemplu finalul deschis. Scriitori precum Gabriel García Márquez sau Mario Vargas

Llosa au primit cu mult entuziasm apariția acestui roman scris de Cortázar la Paris. Contextul cultural al epocii era propice unei receptări favorabile, mai ales în mediile intelectuale: într-un mediu cultural în care prezența lui Boris Vian era încă simțită și Jean Paul Sartre urma să obțină (și să refuze) premiul Nobel în anul următor, un roman a cărui coloană sonoră este dominată de jazz, având un personaj principal obsedat de introspecție dar trăind într-o lume boemă, preocupată (deja) de budismul tibetan, nu este de mirare că Julio Cortázar a fost văzut ca un scriitor care avea să marcheze istoria literaturii sud-americane și chiar mondiale.

**H**oracio Oliveira, intelectual originar din Buenos Aires, trăiește la Paris o viață boemă alături de un grup de prieteni (preocupați de literatură, filosofie și misteriosul scriitor Morelli, probabil un „reprezentant” al lui Cortázar însuși) și de amanta sa, La Maga (Lucía). O dată cu îmbolnăvirea lui Rocamadour, fiul Magăi dintr-o misterioasă relație anterioară, legătura celor doi se deteriorează, iar după moartea copilului Maga dispăre. Oliveira se întoarce în Argentina, unde îl reîntâlnește pe vechiul său prieten Traveler și pe soția acestuia Talita, care îi amintește de Maga. Sfârșitul romanului este ambiguu, cititorul fiind

în imposibilitatea de a-și da seama dacă Horacio se sinucide sau nu.

**U**na dintre temele majore ale *Șotronului* este căutarea sensului vieții. Oliveira este un personaj profund introspectiv și conștient de sinele interior, petrecând mult timp în încercarea de a să înțeleagă lumea și locul său în ea. El este atras de ideea de „minte sălbatică”, prin care este reprezentată un fel de înțelegere primordială, intuitivă a lumii, dincolo de constrângerile lingvistice și culturale.

**O**altă temă semnificativă a *Șotronului* este rolul artei și literaturii în modelarea înțelegerii noastre despre lume. Oliveira este un cititor pasionat și un scriitor aspirant, fiind interesat, de asemenea, de avangardă și de rolul artistului în societate, personajul întrebându-se dacă arta are puterea de a aduce schimbări în societate sau dacă este doar o formă de escapism.

**S**tructura *Șotronului* permite, teoretic, două tipuri de lectură: „Prima carte se citește în mod obișnuit și se termină cu capitolul 56, după care apar trei steluțe frumoase ce echivalează cu cuvântul „Sfârșit”. Așadar, cititorul va renunța fără păreri de rău la ceea ce urmează. Cartea a doua se citește începând cu capitolul 73 și continuând cu ordinea indicată la sfârșitul fiecărui capitol.” (Cortázar 2005, *Îndrumar de lectură*). În realitate romanul poate fi citit și urmând cronologic șirul tuturor capitolelor, fără a fi nevoie de „salturile” de la o pagină la alta, deoarece semnificația romanului se păstrează nealterată și în cazul unei astfel de lecturi. Această structură inovatoare reflectă o altă temă a romanului, căutarea identității și ideea că nu există o singură cale prin viață, ci mai degrabă multe posibilități și alegeri diferite.

**D**acă statutul de scriitor marcant al literaturii internaționale rămâne necontestat în cazul lui Cortázar, astăzi recepția critică a romanului *Șotron* nu mai este aceeași. Într-o lume artistică dominată de postmodernism și având influențe minimaliste alegerile estetice ale lui Cortázar pot părea excesiv de „exotizante” pe alocuri (Cortázar 2005, 579-580).

**U**na din temele dezbătute în cartea de critică *Julio Cortázar. New Readings* este „abordarea narativă a sexualității” (Alonso 1998, 59). Analiza textuală a romanului *Șotron* conduce la

concluzia că relațiile dintre sexe sunt privite dintr-un unghi masculino – misogin, personajele feminine (și mai ales personajul feminin principal, La Maga) fiind construite în mare parte din stereotipuri și având o imagine bidimensională.

**R**elația Horacio – Maga este văzută/expri-mată/explicată fie din punctul de vedere al naratorului, fie din cea al lui Horacio, dar niciodată din cel al Magăi. Aceasta este o prezență pasivă, feminină până la a fi „femelă”, încântătoare dar irațională, vitală ca o forță a naturii dar incapabilă de analiză. Ca în cazul oricărui stereotip, personajul Maga este nu de puține ori construit pe baza unor simplificări și generalizări a noțiunii de „feminitate de tip sud-american”.

**D**acă la început legătura dintre cei doi pare a fi de un haotic boem, stabilit de comun acord „Tehnica lor consta în a-și da vag întâlnire într-un cartier, la o anumite oră” (Cortázar 2005, 42), ne dăm în curând seama că din punctul de vedere al lui Horacio Maga este incitătoarea „dezordinii”: „pe Maga o încântau încercăturile neverosimile în care nimerea veșnic, fiindcă legile nu aveau nici o putere în viața ei.” (Cortázar 2005, 17).

**O**dată ce relația celor doi avansează (temporal) discursul mental a lui Oliveira îi dezvăluie cititorului punctul său de vedere asupra iubitei sale: „Maga, fără să știe că-mi era spioană și martoră, admirându-mi din cale-afară felurile cunoștințe și priceperea la literatură și chiar la jazz *cool*, mistere de nepătruns pentru ea:” (Cortázar 2005, 23). Maga este asociată cu teluricul și cu sexul „animalic” în mod direct tot prin vocea amantului său Horacio Oliveira: „Dar ea ce-avea în cap? Aer sau tărâțe, ceva puțin receptiv. Nu în cap își avea ea centrul.” (Cortázar 2005, 36).

**D**eși Maga (chiar porecla acesteia fiind o aluzie la mister, la irațional) este prezentată ca un soi de gâsculiță, aceasta este suficient de lucidă și perspicace încât să realizeze că „Tu nu m-ai iubit niciodată, era altceva, un fel de visare.” (Cortázar 2005, 96). Deși obsesia Magăi îl va bântui până la sfârșit (oricare ar fi acesta), Horacio Oliveira este incapabil să se rupă de introspecție. Nu se întreabă niciodată cu adevărat ce a simțit Lucía, în schimb trece de la auto-analiză la pseudo-filosofie: „adevăratul îndrăgostit

iubea fără să spere nimic în afară de iubire, acceptând orbește ca ziua să devină mai dulce și tramvaiul mai puțin incomod”. (Cortázar 2005, 459).

**S**e poate afirma că radiografia relației Horacio – Maga arată un eșec amoros marcat de stereotipuri și lipsă de comunicare. Citind romanul lectorul poate avea sentimentul că Oliveira este mai degrabă îndrăgostit de atmosfera Parisului decât de Maga, aceasta fiind doar o formă care întrupează spiritul orașului. Descrierile străzilor, locurilor de întâlnire, podurilor și oamenilor, totul pe fundalul muzicii jazz, dau senzația de videoclip – declarație de iubire. După cum afirmă și Nataly Tcherepashenets în cartea sa *Place and Displacement in the narrative worlds of Jorge Luis Borges and Julio Cortázar*<sup>1</sup>, „dragostea lui Oliveira pentru Maga reprezintă un pod spre și o întruchipare a distanței dintre el și Paris.” (Tcherepashenets 2008, 32).

**D**acă personajul Magăi eludează orice încercare serioasă de caracterizare datorită construcției sale bidimensionale, Horacio Oliveira poate fi considerat, cel puțin dintr-o anumită perspectivă, un exemplu al ratării în plan spiritual. Tânăr intelectual, ducând o viață lipsită de griji materiale într-un mediu efervescent din punct de vedere cultural, Oliveira nu se poate detașa de „meteahna” introspecției duse la extrem. Este atât de preocupat de elucidarea unor întrebări filosofice încât viața „trece pe lângă el”. După cum remarcă și Maga, Horacio pare a fi incapabil de a participa la propria lui existență, rămânând un simplu spectator.

**A**ceastă neputință de a trăi pe deplin îi afectează relațiile cu cei din jur. Nu numai că se plictisește ușor de Maga, dar o lasă singură într-un moment foarte dificil, moartea lui Rocamadour. Plecat în Argentina, se lasă în voia obsesiei și lipsei de structură și o sărută pe Talita, soția prietenului său Traveler. Însă, de fiecare dată, în orice împrejurare, „Oliveira asista ca spectator” (Cortázar 2005, 332). Deși are o inteligență cu mult peste medie, Oliveira pare incapabil de a se sustrage propriilor defecte. Până la urmă ajunge să se regăsească într-o situație similară cu cea pentru care o învinuia pe Maga: se află într-o stare de pasivitate, iraționalitate, viața îi este dominată de incapacitatea de a prelua controlul propriei

existențe. „A se ști îndrăgostit de Maga nu era un eșec, nici o fixare într-o ordine caducă; o iubire care se putea lipsi de obiectul său, care se hrănea din neant, se adăuga poate altor forțe, le articula și le topea într-un impuls ce avea să distrugă odată acest conținut visceral al trupului umflat de bere și cartofi prăjiți.” (Cortázar 2005, 332).

**L**ipsa de hotărâre a lui Oliveira – când este cu Maga o caută pe Pola, când Maga dispare o caută pe aceasta în alte femei – cât și alternanța complex de superioritate - complex de inferioritate („Dacă mi se termină ceaiul, am încurcat-o”, își zise Oliveira. „Singurul meu dialog adevărat e cu cânița asta verde” (Cortázar 2005, 92)) îl conduc pe acest anti-erou dacă nu în pragul sinuciderii, atunci în pragul nebuniei.

**C**u siguranță *Șotron* este acel tip de carte care, odată cu trecerea timpului (la nivel individual), se citește de fiecare dată alfel. Această caracteristică a romanului este probabil dată, după cum subliniază și Nataly Tcherepashenets, de faptul că lectorul este obligat de fiecare dată să se re poziționeze în raport cu povestea descrisă de Julio Cortázar: „Ambiguitatea din încheierea romanului, unde Horacio se sinucide sau nu, dislocarea ca (rezultat al) refuz(ului) de a se plasa, reprezintă de fapt strategia narativă care îl constrânge pe cititor să își găsească propriul „pod” interpretativ” (Tcherepashenets 2008, 58).

## Bibliografie

- Alonso, J. Carlos, *Julio Cortázar. New Readings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Cortázar, Julio, *Șotron*. În românește de Tudora Șandru-Mehedinți. Cu o postfață de Tudora Șandru-Mehedinți. Polirom: Iași, 2005.
- Tcherepashenets, Nataly, *Place and Displacement in the narrative worlds of Jorge Luis Borges and Julio Cortázar*. Peter Lang Publishing: New York, 2008.

<sup>1</sup> Toate traduceriile din limba engleză îmi aparțin.